

Kreipimasis dėl Lietuvos diasporos profesinio potencialo įtraukimo valstybės raidai: diasporos rolė kuriant talentų ir inovacijų šalį – Globalią Lietuvą

2021 m. vasario 1 d.

Priedas Nr. 2

IDĖJOS kuriant atvirą talentų ir inovacijų šalį – Globalią Lietuvą

Iliustruodami diasporos intelektualinį potencialą ir pasiryžimą veikti teikiame 24 siūlymus ir idėjas Vyriausybei, pateiktus GLL tinklo narių, profesionalų klubų ir kitų pasiūlymą pasirašiusių diasporos organizacijų atstovų per 48 val. po „GLL Forumo“ 2021 m. sausio 21 d.

Gautus siūlymus siekėme suskirstyti pagal LR Vyriausybės programos pagrindines temas ir projektus talentų ir inovacijų srityje.

Tikime, kad talento ir inovacijų koncepcija yra pritaikoma daugeliui Vyriausybės programos temų. Diasporos profesionalų pasiūlymai lentelėje parodo, kaip talentai ir inovacijos, dirbant kartu su išeivija, prisideda prie Lietuvos prioritetų siekimo ir raidos. Jie paremti siūlomu diasporos profesionalų indėliu ir aprėpia galimas reformas ar iniciatyvas, paremtas profesionalų patirtimi ir užsienio šalių gerąja praktika.

Svarbu paminėti, kad, trumpu laikotarpiu savo idėjomis ir rekomendacijomis norime prisidėti ir prie pandemijos krizės valdymo. GLL nariai galėtų prisidėti prie strateginio ir praktinio planavimo, kaip Lietuva galėtų greičiau susitvarkyti su popandemine ekonomine krize.

Tikslingai kreipiant diasporos ekspertizę į aktualiausias viešojo valdymo problemas, pasaulinės ekonominės politikos formavimo patirties turintys Globalios Lietuvos atstovai taip pat galėtų parengti rekomendacijas Lietuvos žaliojo atsigavimo („Green Recovery“) kurso planui.

Diaspora ir jos profesionalai yra pasiruošę dalintis idėjomis, iniciatyva ir patirtimi bendrai Lietuvos naudai. Tikimės, kad šis dokumentas bus ilgalaikio, strategiško ir glaudaus bendravimo pradžia. Mes esame pasirengę detalčiau pateikti šiuos pasiūlymus pasitelkiant pirmame priede išvardintas idėjas dėl Globalios Lietuvos komisijos, patarėjų tarybos ir kitų būdų, leidžiančių mums bendradarbiauti artimiau.

Lentelėje – visų pasiūlymų santrauka, o žemiau jos pateikiame juos detalčiau sugrupuotus pagal Vyriausybės programos temas.

Vyriausybės programos tema	Mūsų pasiūlymai: kaip įgalinti talentų ir inovacijų Lietuvą siekiant programos tikslų
Atsakinga finansų politika	<ul style="list-style-type: none"> • Suteikti mokesčių lengvatas, skirtas pritraukti aukštos kvalifikacijos specialistus iš užsienio, tiek darbdaviams, tiek patiems specialistams. • Visame valstybės aparate įdiegti apskaitą kaupimo (<i>angl. accruals</i>) principu, kuri leistų geriau įvertinti valstybės investicijų ir reformų finansinį efektyvumą tiek trumpu, tiek ilgu laikotarpiu. • Reformuoti savivaldos finansavimo modelį, suteikiant paskatas savivaldybėms auginti vietines ekonomikas investuojant į inovacijas, lyginamuosius regionų pranašumus (<i>angl. competitive advantages</i>) ir talentų pritraukimą
Visuomenės poreikius atitinkantis viešasis sektorius	<ul style="list-style-type: none"> • Viešajame sektoriuje steigti premijas ar kitas finansines paskatas aukštos kvalifikacijos specialistams pritraukti, pavyzdžiui, premijas pokyčių vadovams • Kurti naujas programas ir iniciatyvas, skirtas strateginių kompetencijų Lietuvos valstybės tarnyboje tobulinimui • Steigti „Talentų grupes“ ir priskirti jiems įtakingus mentorius • Įsteigti patarėjų-ekspertų tarybas LR Vyriausybei ir ministerijoms
Aukštos pridėtinės vertės ekonomika	<ul style="list-style-type: none"> • Lanksčiai ir greitai reaguoti į post-Brexit galimybes valstybės politikoje, pavyzdžiui, skatinant persikelti eksportuojantį verslą iš Jungtinės Karalystės, ieškantį lengvesnės prieigos prie ES rinkų • Išnaudoti mobilumo ir nuotolinio darbo revoliuciją, pasitelkiant imigracijos ir e-rezidencijos politiką, leidžiant tarptautiniam talentui dirbti Lietuvos naudai iš viso pasaulio. • Plėsti Lietuvos biotechnologijų ir biomedicinos sektorių, skatinant inovatyvių, aukštos pridėtinės vertės technologijų, diagnostikos metodų ar terapijų kūrimą ir vystymą institucijoms bendradarbiaujant vietiniu ir tarptautiniu lygmeniu

	<ul style="list-style-type: none"> • Efektyvaus atašė tinklo ir diasporos pagalba plėsti inovatyvių Lietuvos startuolių ekosistemos žinomumą strateginiuose pasaulio miestuose. • Skatinti Lietuvos verslo asociacijas ir panašias organizacijas glaudžiau kontaktuoti su diasporos profesionalais.
Vienodos starto pozicijos visiems Lietuvos žmonėms	<ul style="list-style-type: none"> • Vystyti mentorystės programą vyresniųjų klasių moksleiviams, auginant vietinius talentus nuo ankstyvo amžiaus, dar prieš jiems pasirenkant studijų ar veiklos kryptis. • Užtikrinti Jungtinėje Karalystėje įgytų profesinių kvalifikacijų pripažinimą Lietuvoje po Brexit'o, neprarandant galimybės pritraukti apie grįžimą svarstančius specialistus. • Aktyviau bendradarbiauti su užsienio lietuviais mokslininkais, taip skatinant inovacijų pramonėje ir tyrimuose plėtrą. • Skatinti Lietuvos ir Jungtinės Karalystės universitetų bendravimą po Brexit'o tiek Horizon Europe, tiek kitose finansavimo programose išnaudojant išaugusį JK universitetų poreikį bendradarbiauti su ES esančiais partneriais.
Lietuvos žaliasis kursas	<ul style="list-style-type: none"> • Įsteigti atskirą žaliojo kurso ekspertų darbo grupę (angl. <i>task force</i>), būtent šios strategijos vystymui. • Skatinti regioninių savivaldų žaliąsias iniciatyvas: įsitraukimą į Lietuvos žaliojo kurso ir ES žaliojo atsigavimo strategijų vystymą, remiantis regionų diasporos tinklais. • Plėsti Lietuvoje veikiančių rizikos kapitalo fondų, akseleratorių veiklą, skatinant investicijas į žaliąsias technologijas. • Kurti palankią aplinką užsienio įmonėms ir startuoliams, kurios spartintų Žaliąjį kursą Lietuvoje.

	<ul style="list-style-type: none"> • Steigti naujas valstybinio finansavimo priemones MTEPI veiklos žaliųjų industrijų inovacijai ir komercializavimui skatinti. • Skatinti Lietuvos įmones bei viešąjį sektorių bendradarbiauti su užsienio partneriais. • Steigti valstybinę stipendiją mokytis geriausiuose užsienio universitetuose, su sąlyga baigus studijas vystyti inovatyvų startuolį Lietuvoje - pavyzdžiui, strategiškai svarbioje žaliųjų technologijų industrijoje. • Į valstybės organizuojamų paramos (angl. <i>grants</i>) konkursų, administruojamų tokių įstaigų kaip Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra (MITA), Lietuvos verslo paramos agentūra (LVPA), ir pan., įtraukti papildomų balų už į projektinę veiklą įtraukiamus išsivijos atstovus - ypač tokiose prioritetinėse srityse, kaip žaliosios ekonomikos vystymas.
--	---

Vyriausybės programos tema: atsakinga finansų politika

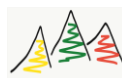
COVID-19 pandemijos metu reikalingi fiskaliniai sprendimai (investicijos į sveikatos apsaugos sistemą, vakcinavimą, testavimą, kontaktų paiešką, pagalbą verslui ir gyventojams ir kitos išlaidos) sukuria vidutinio laikotarpio iššūkį bandant grįžti į subalansuotą viešųjų finansų poziciją, kuri atlieptų Europos Sąjungos fiskalinės drausmės taisykles.

Mokestinės politikos svertai leidžia valstybei skatinti ilgalaikiame laikotarpyje naudingus tiek ekonomikai, tiek viešiesiems finansams efektus, bet norint gauti ilgalaikius dividendus, tuos svertus reikia pradėti naudoti jau dabar.

Norint suvaldyti viešuosius finansus, išvengiant politiškai neparankaus paslaugų apkarpymo ar mokesčių didinimo, reikalingos tolesnės viešojo administravimo reformos tiek centrinės valdžios aparate, tiek didinant savivaldos finansinį našumą.

Diasporos profesionalai, dirbujasi ne tik privačiame, bet ir valstybiniuose savo šalių sektoriuose ar idėjų kalvėse (*angl. think tanks*). Jie gali įnešti naujų idėjų, kaip galima reformuoti valstybės aparatą ir viešuosius finansus.

Siūlome:

1. Suteikti mokesčių lengvatas, skirtas pritraukti aukštos kvalifikacijos specialistus iš užsienio. Pritraukiant aukštos kvalifikacijos specialistus, kurie per paskutinius 5 metus nėra turėję su darbo santykiais susijusių pajamų iš Lietuvos institucijų, būtų galima 3 metus taikyti mažesnę pajamų mokesť. Tokios mokesčių lengvatos galėtų būti taikomos tiek grįžtantiems Lietuvos piliečiams, tiek persikraustantiems užsienio šalių piliečiams, ypač, jei jų darbas siejasi su aukšta pridėtine verte, pavyzdžiui, moksliniais tyrimais (tiek privačiame sektoriuje, tiek universituose) ar darbu viešajame sektoriuje (pvz., medicinos sektoriaus darbuotojams, mokytojams, valstybės tarnautojams). Panašios mokesčių lengvatos aukštos kvalifikacijos specialistams galioja kitose Europos valstybėse, pavyzdžiui, Danijoje (kur darbdaviams su tokiomis darbo vietomis susiję mokesčiai sumažinami penkerių metų laikotarpiui) ar Italijoje (kur galioja didelės mokesčių lengvatos ekonominei akademių ir tyrėjų, atsikrausčiusių į Italiją, veiklai).

2. Visame valstybės aparate įdiegti apskaitą kaupimo (*angl. accruals*) principu naudojantis tarptautiniais apskaitos standartais, taip gerokai sustiprinant finansų valdymą visuose lygmenyse.

3. Reformuoti savivaldos finansavimo modelį. LR Vyriausybės programoje numatyti tikslai didinti savivaldos finansinę nepriklausomybę ir artinti sprendimus ir paslaugas prie vietos gyventojų yra teisingi ir sveikintini. Reformuotas savivaldos finansavimo modelis suteiktų daugiau finansinės laisvės ir naudos savivaldybėms, kurios atlieka savo funkcijas našiau ir intervencijomis sėkmingai skatina ekonominę augimą. Norint tai pasiekti, reikia peržiūrėti dotacijų skirstymo formules ir didinti tiesioginę finansinę naudą, tenkančią savivaldybėms nuo GPM ir kitų mokesčių augimo jų teritorijose. Su tam tikrais saugikliais dėl pernelyg didelio finansinio atotrūkio tarp savivaldybių, tokia reforma skatintų pačių savivaldybių interesą pritraukti investicijas tiek miestuose, tiek regionuose.

Vyriausybės programos tema: visuomenės poreikius atitinkantis viešasis sektorius

Valstybės tarnautojai - vienas pagrindinių sėkmingos valstybės vystymosi dalių. Sėkmingas ir rezultatus nešantis valstybės tarnautojų darbas priklauso tiek nuo viešojo administravimo sistemos gerinimo, paslaugų kokybės tobulinimo bei profesionalios, į rezultatus ir visuomenės poreikius orientuotos valstybės tarnybos kūrimo.

Siūlome:

1. Įsteigti premijas ar kitas finansines paskatas aukštos kvalifikacijos specialistams pritraukti, pavyzdžiui, premijas pokyčių vadovams. Valstybės tarnybos raidos greitį stabdo taisyklės, neleidžiančios mokėti aukštesnių atlyginimų aukštos kvalifikacijos vadovams. Patarėjai ir strateginių įstaigų vadovai dėl to dažnai veikloje dalyvauja trumpai, nėra nuoseklaus kompetentingo valdymo. Siūlome svarstyti būdus, kaip įsteigti specialų fondą, kuris teiktų mėnesines priemokas aukštos

kvalifikacijos vadovams, ypač pokyčių srities ekspertams prioritetinėse valstybės srityse jų kontrakto metu. Pilotinė tokio fondo versija galėtų būti kofinansuojama tiek valstybės, tiek privataus verslo ir įgyvendinama, pavyzdžiui, Švietimo ir mokslo ministerijoje.

2. Steigti „Talentų grupes“ viešajame sektoriuje, priskiriant jiems įtakingus mentorius, pavyzdžiui, viceministrus. Svarbu ne tik pritraukti motyvuotus talentus dirbti viešajame sektoriuje, bet ir sukurti jiems aplinką ir galimybes realizuoti turimas kompetencijas ir prisijungti sprendžiant aktualiausias Valstybei klausimus. Deja, pastebime, kad patekę į viešojo sektoriaus organizacijas, ypač Ministerijas, talentingi darbuotojai užstringa biurokratinėje aplinkoje, lieka vieniši su savo iniciatyvomis ir idėjomis. Nepriskiriami vadovai, kurie palaikytų jų idėjas ir padėtų „prastumti“, parodytų kelią ir suteiktų galios derinant jų pasiūlymus su sprendimą įtakojančiomis interesų grupėmis. Be to, motyvuoti talentai dažnai yra nepalankiai priimami senbuvų Ministerijų darbuotojų, nes šios grupės skiriasi norais, ambicijomis, greičiu. Todėl siekiant greito sprendimo, kuris padėtų Valstybei išnaudoti pasamdytų talentų kompetencijas, siūlome Ministerijose steigti „Talentų grupes“ ir priskirti jiems įtakingus mentorius pokyčiams įgyvendinti. Esame įsitikinę, kad sėkmingai veikiančios „Talentų grupės“ užkurtų grandininę reakciją ir į viešąjį sektorių pritrauktų dar daugiau talentingų žmonių, norinčių realizuoti savo žinias ir globalią patirtį įgyvendinant svarbius Lietuvai projektus.

3. Kurti naujas programas ir iniciatyvas, skirtas strateginių kompetencijų Lietuvos valstybės tarnyboje tobulinimui.

- Valstybės tarnybos darbuotojų kompetencija gali būti auginama finansuojant tarptautinius ar vietinius aukštos kokybės vadybos ir finansų valdymo kursus. Vienas inovatyvus pavyzdys yra viešojo sektoriaus administravimo magistro studijos „University College London“.
- Puikus tikslas - pritraukti kompetencijų kėlimo centrą iš pasaulinių technologijos lyderių, pavyzdžiui, steigiant „Microsoft“ mokymų centrą Lietuvoje.
- Valstybės remiamos vidurio karjeros afiliacijos programos (angl. *fellowships*) pasaulio lietuviams, norintiems pusmetį ar metus praleisti vykdant tyrimus Lietuvoje, bei atliekant „brandžios praktikos“ atitikmenį valstybės institucijose ar nacionalinės svarbos verslo organizacijose, skatintų pasaulinės ekspertizės diegimą į partneres organizacijas bei užmegztų ilgalaikį bendradarbiavimą. Potencialus programos prioritetas - privataus ir viešojo sektoriaus geriausios praktikos apsikeitimas, taip pat poruojant ir Lietuvoje dirbančius ekspertus su tarptautiniais industrijos lyderiais kompetencijos kėlimui (pvz. skatinama patirtis Silicio slėnyje, programas strategiškai steigiant ir remiant valstybei).

4. Įsteigti patarėjų-ekspertų tarybas LR Vyriausybei ir ministerijoms. Stebėtojų tarybos valstybės kontroliuojamose įmonėse ir privataus verslo grupėse ar patariamiosios tarybos startuoliuose pritraukia tarptautinės patirties strategų ir vadovų, kurie nebūtinai turi persikelti į Lietuvą, kad padėti šioms organizacijoms priimti kertinius strateginius sprendimus. Šią sėkmingą patirtį, paremtą gera praktika, reikėtų pritaikyti ir pačiai Vyriausybės širdžiai - Ministerijoms.

Vyriausybės programos tema: aukštos pridėtinės vertės ekonomika

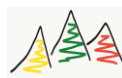
Tiek pasaulinės, tiek vietinės valstybių ekonomikos stipriai nukentėjo nuo COVID-19 pandemijos ir su ja susijusių transporto, turizmo, svetingumo, viešųjų paslaugų ir kitų sektorių apribojimų. Nors šie apribojimai būtini suvaldyti SARS-CoV-2 plitimą ir su juo susijusį mirštamumą, deja, jie turi stiprų neigiamą poveikį verslui. Norint užtikrinti, kad Lietuvos ekonomika atsigauntų kuo greičiau ir efektyviau, ieškant Lietuvai labiausiai tinkamų subalansuotų sprendimų, rekomenduojame remtis gerąja kitų pasaulio valstybių praktika. Siūlome naudotis GLL Business Advisors programos dalyvių idėjomis ir GLL tinklo narių patirtimi savo veiklos šalyse, remtis tų šalių sprendimais ir jų rezultatais kaip pavyzdžiais.

Siūlome:

1. Prioritetizuoti diasporos profesionalų įtraukimą į valstybės valdomų fondų veiklą. Lietuvos diasporos profesionalų atstovų įtraukimas į rizikos kapitalo fondų veiklą - pavyzdžiui, investicijų strategijos formavimo, fondų valdysenos bei startuolių atrankos ir akseleravimo procesus - kurtų didelę pridėtinę vertę kompanijų tarptautinei komercializacijos, bei investicijų pritraukimo srityse. Skatintume svarstyti ir apie naujų fondų kūrimą ko-investavimo principu tarp valstybės finansų įstaigos „Invega“ bei privačių diasporos profesionalų investuotojų.

2. Adaptabiliai ir greitai reaguoti į post-Brexit galimybes valstybės politikoje. Jungtinės Karalystės eksportuotojai, ypač, mažo ir vidutinio dydžio kompanijos, šiuo metu bando susidoroti su naujais gyvenimo po Brexit'o iššūkiais ir procedūromis. Yra pasitaikę nemažai atvejų, kada tokioms įmonėms pačios Jungtinės Karalystės agentūros rekomenduoja įsisteigti filialus ir perkelti dalį verslo į Europos Sąjungą, taip išvengiant didelės dalies naujų procedūrų ir maitų. Tai - puiki strateginė galimybė Lietuvai, kuri yra svarbios logistinės jungties centre ir turi puikius logistinius kanalus su vakarų Europa. Mokestinių lengvatų, marketingo ir politinio lygmens veiksmų kombinacija galėtų padėti Lietuvai išnaudoti šią progą, kol to nepadarė kitos valstybės, pavyzdžiui, Olandija.

3. Išnaudoti mobilumo ir nuotolinio darbo revoliuciją, pasitelkiant imigracijos ir e-rezidencijos politiką. Išnaudokime galimybes priimti darbuotojus, dirbančius nuotoliniu būdu, ypač aukštos kompetencijos talentus, galinčius dirbti iš bet kurios pasaulio vietos, įskaitant ir grįžtančią diasporą. Estijos „Digital Nomad Visa“ programa parodo vieną iš būdų, kaip tai galima padaryti. Palaikome e-rezidencijos įteisinimą Lietuvoje ir skatiname kuo skubiau ir kuo plačiau įgyvendinti šią reformą. Siūlome į e-rezidenciją pažiūrėti dar ambicingiau, steigiant „Skaitmenines Lietuvos Padanges“ (angl. *Lithuania in the Cloud*), kurios leistų pasaulio lietuviams gauti juridinį statusą Lietuvoje be fizinio adreso bei prieigą prie tam tikrų valstybės paslaugų. Galimos zonos galėtų vadintis Lietuvos Skaitmeninė Ekonominė Zona (angl. *Lithuanian Digital Economy Zone*) arba Skaitmeniniai Miestai (angl. *Digital Cities*).

Vertėtų apsvarstyti ir socialines programos galimybes, pavyzdžiui, leidimus naudotis medicinos paslaugomis (ypač aktualu anti-Covid vakcinacijos atvejais) bei socialinio draudimo garantijomis, taip įgalinant savanoriškas kontribucijas į pensijų fondus Lietuvoje bei skatinant repatriaciją vėlesniais gyvenimo etapais.

4. Investuoti į ir plėsti Lietuvos biotechnologijų ir biomedicinos sektorių, skatinant inovatyvių, aukštos pridėtinės vertės technologijų, diagnostikos metodų ar terapijų kūrimą bei vystymą institucijoms bendradarbiaujant vietiniu ir tarptautiniu lygmeniu. Strateginė Lietuvos galimybė yra skatinti didesnę pridėtinę vertę turinčių biotechnologinių produktų kūrimą ir tyrimus, nes jų potencialas Lietuvoje - milžiniškas. Lietuvai būtų naudinga skatinti ne tik reagentų, skirtų mokslinių tyrimų rinkai, bet ir inovatyvių vaistinių preparatų, genų redagavimo ir ląstelių terapijos rinkos vystymąsi, tiekiant šiuos terapinius produktus pacientams, nes tai kurtų didesnę pridėtinę vertę. Kadangi Lietuvos medicina - labai aukšto lygio, o paslaugų įkainiai žemesni nei daugelyje EBPO šalių - tai skatintų ir medicininio turizmo plėtrą. Vilniaus Universiteto Biotechnologijos institutas vykdo pasaulinio lygio baltymų biofizikos tyrimus, o istoriškai susijusi bendrovė "Fermentas" - tapo biotechnologijų giganto "ThermoFisher Scientific" dalimi. Siūlome strategiškai skatinti šių institucijų bendradarbiavimą su stambiausiais Lietuvos ir užsienio medicininiais centrais - eksperimentinė genų ir ląstelių terapija intensyviai vykdoma JAV ir JK, kur yra daug lietuvių kilmės specialistų. GLL tinklo pagalba galima įtraukti juos į tarpininkavimą su Lietuvos biomedicinos, farmacijos ir biotechnologijų specialistais, kuriant pradinę infrastruktūrą inovatyviosioms biomedicininėms technologijoms: siūlant kontaktus tarptautinėms kolaboracijoms, vystant technologinę patirtį, bendradarbiaujant dėl mokslinio finansavimo (valstybinio ar privačių fondų, pvz. aukščiau minėto Globalios Lietuvos Fondo). Toks vietinis ar tarptautinis bendradarbiavimas galėtų būti inicijuotas ganėtinai greitai, kad ir kuriant ar tobulinant naujas diagnostines ar prevencines priemones nuo COVID-19, vėžio ar kitų ligų.

5. Plėsti Lietuvos startuolių ekosistemą strateginiuose pasaulio miestuose. Dabar Lietuvos startuolių ekosistema yra pakankamai uždara, todėl ją sunku greitai inovuoti. Pavyzdžiui, nors investicijų ir akseleratorių vien 2020 m. atsirado daug, vis dar sunku rasti verslo kūrėjų ir darbuotojų su patirtimi tam tikroje specifinėje srityje. Mes siūlome įtraukti profesionalų klubus į Lietuvos startuolių ekosistemos auginimą ir paskirti verslo atašė, kurie visiškai koncentruotųsi į startuolių ekosistemos auginimą (kartu su Startup Lithuania) strategiškai svarbiuose pasaulio startuolių centruose: Silicio slėnyje, Niujorke, Pekine, Berlyne, Tel Avive. Pagal mūsų aukščiau pateiktą pasiūlymą, šie atašė turėtų būti jau dirbę šalyje bent 3 metus ir gerai mokėti vietinę kalbą. Estija jau pakankamai seniai investuoja į komercijos atašė siuntimą į šiuos strateginius miestus, taip pritraukdama augančius startuolius ir įgalindama savo startuolius mokytis iš geriausių rinkų. Lietuvių profesionalų klubų užsienyje nariai dažnai patys dirba startuoliuose arba juos kuria, todėl jie galėtų padėti išstudijuoti startuolių ekosistemas skirtingose strategiškai svarbiuose pasaulio startuolių centruose. Vėliau per renginius ir kontaktų rinkimą tai padėtų Lietuvos ekosistemai greičiau augti, mūsų startuoliams lengviau randant verslo kūrėjus ir darbuotojus su patirtimi tam tikroje specifinėje srityje.

6. **Skatinti Lietuvos verslo asociacijas ir panašias organizacijas glaudžiau kontaktuoti su diasporos profesionalais.** Šiais laikais, kai visi pramokome bendrauti virtualiai, yra kaip niekada lengva užmegzti ir palaikyti ryšius, dalyvauti renginiuose, skirtuose pasikeisti patirtimi ir gerąją praktiką, ar organizuoti bendras konferencijas. Privačios firmos turėtų būti skatinamos prisijungti prie tarptautinių industrinių asociacijų ar investuoti į savo darbuotojų prisijungimą prie tarptautinių profesinių organizacijų. Tai būtų galima pasiekti per mokesťines lengvatas.

Vyriausybės programos tema: vienodos starto pozicijos visiems Lietuvos žmonėms

Ilgalaikio švietimo ir kompetencijų ugdymo strategija bei sėkmingas ir nuoseklus jos įgyvendinimas, yra valstybės raidos pagrindas. Diasporos tinklai šioje srityje jau turi didelį įdirbį.

Siūlome:

1. Įsteigti mentorystės programą vyresniųjų klasių moksleiviams. 14-18 metų moksleiviai ruošiasi priiminėti visą gyvenimą paveiksiančius sprendimus. Be šeimos ir mokyklos, šių jaunų žmonių horizontą praplėsti galėtų ir profesiniai mentoriai. „Junior Achievement“, GLL, lietuvių profesionalų klubai užsienyje ir Pasaulio Lietuvių Jaunimo Sąjunga galėtų padėti Jaunimo Reikalų Departamentui ir kitoms susijusioms įstaigoms parengti lokalizuotą pilotinę programą. Galimi programos prioritetai: bendradarbiavimas su regionais; ypatingas dėmesys nuotolinio mokymo platformos bei turinio kūrimui; finansinio raštingumo programos.

2. Užtikrinti Jungtinėje Karalystėje įgautų profesinių kvalifikacijų pripažinimą Lietuvoje po Brexit'o. Pagal dabartinę teisinę situaciją, Jungtinei Karalystei pasitraukus iš Europos Sąjungos, pagal dabar galiojantį tarptautinį susitarimą Europos Sąjungos valstybės-narės turi individualiai nuspręsti, ar JK įgautos profesinės kvalifikacijos (įgautos tiek prieš, tiek po Brexit'o) bus pripažinamos tų šalių teritorijoje ir ekonominėje veikloje. Tokios profesijos yra tiek medikai, tiek farmacininkai, tiek inžinieriai, architektai ar kvalifikuoti apskaitininkai, tiek daugybė kitų, licencijos ar registracijos nebūtinai reikalaujančių profesijų. Dėl šios dviprasmės situacijos kyla rizika, kad šimtų ar tūkstančių lietuvių ar kitų ES šalių specialistų, gavusių profesinį išsilavinimą ir patirtį JK (ir tų, kurie šiuo metu čia studijuoja ar atlieka praktiką savo srityje tam, kad taptų kvalifikuotais specialistais), kvalifikacijos nebebus tinkamos vykdyti veiklą Lietuvoje. Tokia nežinomybė yra labai žalinga ne tik patiems minėtiesiems esamiems ir būsimiems specialistams, bet ir pačiai Lietuvai, atsižvelgus ir į bendrą lietuvių profesionalų skaičių JK, ir į naujai besiformuojančią tendenciją grįžti gyventi ir dirbti Lietuvoje. Jei profesionalams su labai vertingomis kvalifikacijomis ir patirtimi kils abejonių, ar jie gali su savo kvalifikacijomis dirbti Lietuvoje, juos lengvai gali nuvilioti kitos rinkos.

3. Aktyviau bendradarbiauti su užsienio lietuviais mokslininkais. Užsienyje gyvenančių mokslininkų pritraukimas turėtų būti skatinamas įvairiais aktyvumo lygiais. Tam turime precedentą - privačios iniciatyvos, kaip Mariaus Jakulio Jason fondas bei tikslinė parama, prisideda prie nuolatinio užsienio šalyse dirbančių tyrėjų persikraustymo į Lietuvą. Papildomai galėtų būti įsteigiamos mokesčių lengvatos, ypač strateginio vystymosi srityse, kaip jau minėjome aukščiau. Tokiam pritraukimui siūlome ruošti išankstinėmis „minkštomis“ priemonėmis - kviečiant užsienio mokslininkus vizituoti trumpesniems periodams, skatinti dirbti ties bendrais ES ir valstybės lėšomis finansuojamais projektais su Lietuvos tyrėjais, ar duoti prieigą prie unikalių resursų, kurie sunkiai pasiekiami kitose šalyse.

- Pirma, siūlome suformuluoti vizituojančių tyrėjų programas, orientuotas į užsienio universitetuose dirbančius ir su Lietuva susijusius mokslininkus. Tokios kelių mėnesių vizituojančių tyrėjų programos, finansuojamos ne iš individualių universitetų, bet remiamos valstybės ar privačių donorų, paskatintų užmegzti ryšius bei leisti užsienio lietuvių tyrėjams artimiau susipažinti su Lietuvos akademinė bendruomene, galbūt taip paskatinant bendrą darbą ar ilgalaikį persikraustymą.

- Antra, bendros grantų programos su užsienio universitetuose dirbančiais Lietuvos mokslininkais dar artimiau paskatintų bendradarbiavimą ir ilgalaikius darbo santykius, duodančius ne tik tiesioginę naudą, bet galimai ir skatinančius ilgalaikį kraustymasi. Tokie projektai galėtų gauti papildomų taškų valstybės finansavimo konkursuose. Jiems taip pat galėtų būti skiriamas papildomas finansavimas, ar net organizuojami atskiri konkursai, kuriuose būtų privaloma įtraukti užsienio tyrėjus. Užsienyje ir Lietuvoje gyvenančių mokslininkų bendradarbiavimui taip pat dažnai trukdo skirtingi biurokratiniai reikalavimai ir mokslinės normos vyraujančios užsienio ir Lietuvos universitetuose. Nors akivaizdžiai reikalinga mokslinių grantų ar kitų akademinų resursų naudojimo priežiūra, Lietuvoje ji yra dažnai yra perteklinė ir bendradarbiaujantys užsienio universitetai gali negalėti įvykdyti Lietuvos Mokslų Tarybos ar kitų institucijų keliamų reikalavimų.

- Trečia, tam tikrose srityse Lietuva gali suteikti unikalių resursų ir taip pritraukti užsienio tyrėjus. Gyvybės ar gamtos moksluose tai gali būti unikalios laboratorijos, bet panašių pavyzdžių gali būti ir iš socialinių mokslų. Vienas pavyzdys iš ekonomikos mokslų pusės galėtų būti duomenų centro mokslinių tyrimų tikslams sukūrimas. Tokiame duomenų centre, užtikrinus konfidencialumo apribojimus, būtų galima analizuoti nuasmenintus namų ūkių bei įmonių duomenis, sujungtus iš Mokesčių Inspekcijos, Sodros, Statistikos Departamento atskirų duomenų. Panašias nuasmenintas/anonimizuotas duomenų bazes būtų galima sukurti ir visuomenės sveikatos bei jos politikos tyrimams. Panašūs duomenų centrai egzistuojantys Skandinavijos valstybėse parodo, kad iš jų išsivystantys tyrimai prisideda įžvalgomis tų šalių ekonominės ar sveikatos politikos formavimui (ypač svarbu COVID-19 pandemijos kontekste), bet ir skatina tiek vietinius tyrėjus skirti daugiau dėmesio aukštesnės kokybės moksliniams tyrimams, tiek užsienio tyrėjus pritraukia bendradarbiavimui su vietinėmis institucijomis.

- Ketvirta, neseniai įvykęs Brexit JK akademinėje ir tiriamojo mokslo bendruomenėje sukėlė daug nuogąstavimų dėl tolimesnio mokslinių tyrimų finansavimo. Pasitaikė atvejų, kada

konsorciumai ar mokslininkų tinklai, koordinuojami JK tiriamojo mokslo institucijų, kreipėsi į savo narius, prašydami kontaktų iš ES šalių, tame tarpe ir Lietuvos, tam, kad savo tiriamajai veiklai palaikyti galėtų gauti tolimesnį finansavimą. Šie žingsniai signalizuoja, kad JK tiriamojo mokslo institucijos gali norėti palaikyti glaudesnius ryšius su kitomis ES šalimis. Tai suteikia galimybes Lietuvos tiriamojo mokslo institucijoms bendradarbiauti su JK aukštojo mokslo institucijomis dėl kolaboracijų tarp laboratorijų, tyrimų, dalijantis technologinėmis žiniomis, prieiga prie aparatūros, duomenų archyvų, kuriant bendras studijų programas, teikiant bendrus laipsnius. Turint omeny, kad ši šalis jau pritraukė daug lietuvių mokslininkų, galima pasinaudoti jų profesiniais ryšiais ir paskatinti bendradarbiavimą tarp JK ir Lietuvos tyrimų institucijų ir taip padidinti Lietuvos tiriamojo mokslo potencialą.

4. Skatinti Lietuvos ir Jungtinės Karalystės universitetų bendravimą po Brexit'o. Dėl palyginus nedidelio atstumo nuo Lietuvos ir paplitusio anglų kalbos vartojimo, JK pritraukė daug lietuvių studentų. Tačiau JK pasitraukus iš ES, dėl studijų kainos ši šalis taps mažiau patraukli studentams iš Lietuvos. Visgi tikėtina, kad JK aukštojo mokslo institucijos, suteikdamos tiek specifinio dalyko žinias, tiek profesinius transnacionalinius ryšius, tiek naujoviškas idėjas, vis tiek laikysis lyderiaujančiose pozicijose QS, Šanchajaus ir kitų reitingų viršūnėse. Todėl verta skatinti Lietuvos ir JK universitetų bendradarbiavimą. Tai gali vykti individualių institucijų lygmeniu, vykdant tarpinstitucinius darbuotojų ar studentų mainus, bendras studijų programas, kviečiantis JK universitetus atsidaryti filialus Lietuvoje (kai kurie JK universitetai tokius turi, pavyzdžiui, University of Southampton turi filialą Malaizijoje). Kaip minėta aukščiau, su JK universitetų ar kitų institucijų filialais Lietuva galėtų veikti kaip tarpininkas tarp JK ir ES švietimo ir mokslo rėmimo klausimais. Tokios iniciatyvos galėtų padėti pakelti bendrą aukštojo švietimo lygį Lietuvoje, padidintų studijas baigusiujų galimybes tarptautinėj rinkoj, prisikviesti specialistų iš užsienio. Lietuvos ir JK aukštojo švietimo institucijų bendradarbiavimą būtų galima paskatinti naudojantis lietuvių bendruomenių JK ryšiais ar atviru Lietuvos vyriausybės kreipimusi į JK aukštojo švietimo institucijas.

Vyriausybės programos tema: Lietuvos žalioji kursas

Būtent diasporos ekspertai pirmieji sėmėsi tarptautinės patirties darnaus vystymosi ir žaliųjų technologijų srityse. Europos Sąjunga prioritetizuoja žaliąjį kursą tiek trumpame (žaliojo atsigavimo - ang. Green recovery), tiek ilgame (pvz. žiedinės ekonomikos sukūrimo iki 2050 m. siekis) laikotarpiuose. Palaikome Lietuvos vyriausybės sprendimą žaliąjį kursą prioritetizuoti ir valstybės programoje. Tikime, kad globalios Lietuvos išitraukimas būtų itin vertingas formuojant viešosios politikos idėjas bei kuriant naujus vertės generavimo modelius.

Rekomenduojame integruoti žaliojo kurso uždavinius su visomis kitomis vyriausybės veiklos sritimis.

Siūlome:

1. **Isteigti atskirą žaliojo kurso ekspertų darbo grupę (angl. *task force*), būtent šios strategijos vystymui.** Įtraukta diaspora galėtų dalintis idėjomis ir išvalgomis, gautomis dirbant užsienyje, padėti vyriausybės institucijoms stebėti tendencijas bei strategiškai integruoti pastangas su žaliojo atsigavimo projektais ES mastu
2. **Skatinti regioninių savivaldų žaliąsias iniciatyvas: įsitraukimą į Lietuvos žaliojo kurso ir ES žaliojo atsigavimo strategijų vystymą, remiantis regionų diasporos tinklais.** Žaliasis kursas diegs daug naujovių, tad labai svarbu, kad visi regionai sparčiai vystytų ir įgyvendintų idėjas. ES pandemijos atsigavimo fondas taip pat fokusuojasi ties Žaliojo kurso, tad labai svarbu laiku paaiškinti regionams, kaip jie turi planuoti naujus projektus, kad atitiktų reikalavimus ir maksimaliai įsisavintų ES pinigus.
3. **Kurti palankią aplinką užsienio įmonėms ir startuoliams, kurios spartintų Žaliąjį kursą.** Kaip ir Fintech sektoriui, taip ir “žalioms iniciatyvoms”, sukurti palankią ekosistemą, kurioje įmonės galėtų eksperimentuoti ir lengvai įgyvendinti projektus. Siūlome pradėti nuo palankios reguliacinės “smėliadėžės” (angl. *sandbox*) kūrimo.
4. **Plėsti Lietuvoje veikiančių rizikos kapitalo fondų veiklą.** Rizikos kapitalų fondai galėtų būti skatinami drąsiau investuoti į Žaliojo kurso projektus ir naujas idėjas ir taip užtikrinti, kad strateginę kryptį.
5. **Steigti naujas valstybinio finansavimo priemones, MTEPI veiklos žaliųjų industrijų inovacijai ir komercializavimui skatinti.** Pasiūlymas itin aktualus pradinėse verslo kūrimo stadijose - tad siūlome steigti nacionalinį inkubatorių ir akceleratorių.
6. **Skatinti Lietuvos įmones bei viešąjį sektorių bendradarbiauti su užsienio partneriais vystant naujus žaliosios ekonomikos projektus.** Žalios inovacijos brangios, rizikingos, o ir naujų idėjų labai daug. Kad kuo daugiau jų įgyvendinti, svarbu skatinti verslo, mokslo ir valstybinio sektoriaus bendradarbiavimą, pavyzdžiui naudojant public-private partnerships ar public-public partnerships su užsienio partneriais ir mokslo centrais.
7. **Steigti valstybinę stipendiją mokytis geriausiuose užsienio universitetuose, su sąlyga baigus studijas vystyti inovatyvų startuolį Lietuvoje - pavyzdžiui, strategiškai svarbioje žaliųjų technologijų industrijoje.** Tokia programa prisidėtų prie reikalingų inovacijų vystymo Lietuvoje.
8. **Į valstybės organizuojamų paramos (angl. *grants*) konkursų, administruojamų tokių įstaigų kaip Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra (MITA), Lietuvos verslo paramos agentūra (LVPA), ir pan., įtraukti papildomų balų už į projektinę veiklą įtraukiamus išėivijos**

atstovus – ypač tokiose prioritetinėse srityse, kaip žaliosios ekonomikos vystymas. Tokios iniciatyvos dar labiau spartins Lietuvos žaliąjį ekonomikos vystymąsi.

9. Skatinti tolimesnį žaliųjų technologijų įsisavinimo kompensavimą per Aplinkos projektų valdymo agentūrą (APVA), drąsiai plečiant finansavimo sritis į žaliųjų technologijų inovacijas. Galimos tolesnės kompensacijų sritys - atliekų grandinių optimizavimas, perdirbimo sistemų diegimas, technologijos duomenų rinkimui ir analitikai, su GPAIS susiję metodologiniai sprendimai verslams.

